

דף שבועי

בס"ד

פרשת תצוה, תשפ"א, מספר 1408

פעמן זהב ורמון יאיר ברקאי

וכן קבע הרמב"ם (הלכות כלי בית המקדש, ט, ד). אולם הרמב"ן על אתר פירש:

הם בתוכם ממש, כי הרימונים חלולים ועשויים כמין רימונים קטנים שלא פתחו פיהם, והפעמונים טמונים בהם ונראים בתוכם.

עקבות הוויכוח נמצאים גם בפירושים מאוחרים יותר.²

העמימות שפגשנו בה עד כה, הן באשר למספר הרימונים והפעמונים והן באשר למיקומם המדויק, קיימת גם בקשר למטרתם. בפסוק לה נאמר: "ונשמע קולו בבואו אל הקדש לפני ה', ובצאתו ולא ימות". לכאורה, השמעת הקול מתייחסת לכוהן הגדול, שהרי הוא הנושא במשפט. ואם אכן כך מובנו של הפסוק, מהו הקשר לפעמונים? ומה אהרון הכהן אמור להשמיע בבואו לשרת בקדש? סביר להניח שהפעמונים והרימונים אינם משמשים כאביזרי נוי לקישוט המעיל של הכהן הגדול, ואכן כך ביאר הרמב"ן:

"נשמע קולו בבואו אל הקדש ולא ימות", הוא על דעתי ביאור למצות הפעמונים, כי מפני שאין בהם צורך בלבישה, ואין דרך הנכבדים לעשות להם כן. לכך אמר כי ציווה בהם בעבור שישמע קולו בקדש, ויכנס לפני אדוניו כאילו ברשות, כי הבא בהיכל מלך פתאום חייב מיתה בטכסיסי מלכות.

רמב"ן מניח שלפעמונים יש תפקיד, משום שאין זה מקובל לתלות פעמונים בשולי גלימתם של מכובדים. לדעתו, תפקידם לשמש מעין מצילה, שהמבקש להיכנס לבית משתמש בה כדי לקבל מבעל הבית רשות כניסה.³ אם ייכנס ללא קבלת הרשות, עלול הוא להיענש, כמנהג בתי המלוכה (לדוגמה – אחשורוש). בהמשך דבריו רמב"ן מציע שהפסוק מדבר בקולו של הכהן הגדול:

וירמוז למה שאמרו במסכת יומא ירושלמי (א, ה). "וכל אדם לא יהיה באהל מועד" (וי' טז:ז), אפילו אותן שכתוב בהן "ודמות

בפרשתנו מפורטות מצוות הקשורות למעיל של הכהן הגדול (שמ' כח:לא-לה):

ועשית את מעיל האפוד כליל תכלת...
ועשית על שוליו רמני תכלת וארגמן ותולעת שני על שוליו סביב ופעמני זהב בתוכם סביב.

פעמן זהב ורמון פעמן זהב ורמון על שולי המעיל סביב.
והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבואו אל הקדש לפני ה' ובצאתו ולא ימות.

מטרתנו להתמקד בפריטים הקטנים הנמצאים בשולי מעילו של הכהן הגדול. הפסוקים הנ"ל אינם מלמדים על מספרם של הפעמונים והרימונים, גם לא את היחס ביניהם ואף לא את פשר תפקידם. להבנת כל זה נפנה למסכת זבחים פח ע"ב:

שוליו כיצד? מביא תכלת וארגמן ותולעת שני שזורין, ועושה אותן כמין רימונים שלא פיתחו פיהן (=כרימון שלא פתח כתר) וכמין קונאות של קנסות (=כובעים בצורת חרוט) שבראשי תינוקות. ומביא שבעים ושנים זגין (=החלק החיצוני של הפעמון) שבהן שבעים ושנים עינבלין (=החלק הפנימי), ותולה בהן שלושים וששה בצד זה ושלושים וששה מצד זה (=החלק הקדמי של המעיל וחלקו האחורי).¹

הפרשנים נחלקו בהסבר המילים: "ופעמני זהב בתוכם סביב" (שם:לג). רש"י:

"בתוכם סביב" – ביניהם סביב, בין שני רימונים פעמון אחד דבוק ותלוי בשולי המעיל.

* ד"ר יאיר ברקאי הינו ראש מכללת ליפשיץ האחרון.
** דבר התורה מוקדש למ"ר הנערץ, פרופ' אברהם גרוסמן ה"ו לכבוד יום הולדתו. יבורך בע"ה באריכות שנים, בבריאות איתנה ובנחת מרובה.
*** ברכות לבביות לנכדותינו האהובות, מיכל נילי ותגל שי גוטמן, ליום הולדתן.

1 כך פסק הרמב"ם בהלכות כלי המקדש פ"ט, ה"ד, אך ישנן דעות נוספות. בהמשך הגמרא בזבחים (שם): "רבי דוסא אומר משום רבי יהודה: שלושים וששה היו, שמונה עשרה מצד זה ושמונה עשרה מצד זה". בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב), שמ' תצוה כח:לג: "כמה הם? שבעים רמונים ושבעים זגין, כנגד שבעים זקנים, ואחד גדול מלפניו, כנגד שבעים ואחד".

2 לדוגמה, עיינו בפירושים הבאים לפסוק לב: "תולדות יצחק"; אלשיך; "פנים יפות"; "הכתב והקבלה"; "העמק דבר"; רש"ר הירש ומלב"ם.
3 עיינו בסיפור על רבי חנניה בן חכינאי ואשתו, כתובות סב ע"ב; מדרש רבה לויקרא, כא:ח.

אֶל רַעַם פְּעֻמוֹנִים – קוֹל קוֹרֵא לְדָם / בָּם-בָּם!
 בָּם-בָּם! בָּם-בָּם!
 הַבְּקָעָה הַעִיר! הַיְדֻמְקִים⁸ / הַכְרִיעוּ לְטַבַּח
 הַקְהֵלָה – הַעִם נִשָּׂא הַבְּזָה בְּשִׁקִּים.

יּוֹמִים הַתְּגוּלָּלוּ הַפְּגָרִים בְּעִיר / בְּשִׁלְשִׁי
 הַשְּׁלִיכוּם הַבּוֹרָה
 וְיַחְלְלוּ הַמְּקֻדָּשׁ בְּצוֹאת-חֲזִיר / טְמְאוּ כָּל סִפְרֵי-
 הַתּוֹרָה

וּמְגִדְלֵי לֹו בְּנוּ לְבָן וְרָם, / וְיִתְּנוּ בּוֹ קֶהֱל-פְּעֻמוֹנִים
 וְהֵיָה בְּהַתְּפַלֵּל הַכְּמָר הַקָּס, / וְהֵי לֹו עוֹנִים:
 בָּים-בָּם! בָּים-בָּם!

וְיִשְׁמַע הָאֶחָד מ'לְמַד-הוּא"ו" / וַיְבֹאוּ יַחֲדָי
 בְּלִילָה וְסִתּוֹ,
 וַיְבֹאוּ וַיֹּאמְרוּ ה"קְדִישׁ" / "וַיִּתְּגַדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ..."
 וְהֵי – כְּכֹלֹתוֹ וְאֵתוֹ שֵׁם אֵין / מֵאָדָם גַּם אִישׁ,
 אֶךְ הַלִּילָה הַנֶּם
 וַיִּנְהָם הַפְּעֻמוֹן בְּמִגְדֵל הָרָם / וַתַּעֲנִינָה הַמְּצֻלֹת
 גַּם הֵן,
 "אָמֵן! אָמֵן וְאָמֵן"

וְיִשְׁמַע הַכְּמָר – הַזְּרָז לְשֵׁם / הַתְּקַבְּצוּ הַמוֹנִים
 הַמוֹנִים.
 בָּא הַגְּמוֹן וְאֶרְכִי הַגְּמוֹנִים / וַיִּזּוּ מִי קֶדֶשׁ, שְׂרוּ
 בְּקוֹל רָם,
 לְתַקֵּן אֶת פְּגָם-הַפְּעֻמוֹנִים / וַיַּעַן הַפְּעֻמוֹן בְּמִגְדֵל
 הָרָם
 בְּהִדָּר וְחֵן / בָּים-בָּם! בָּים-בָּם!

וְאוֹלָם בְּלִילָה עִם תְּקוֹן חֲצוֹת / הַתְּחַדֵּשׁ הָאוֹת:
 שׁוּב נֶאֱנַח הַפְּעֻמוֹן בְּמִגְדֵל הָרָם / הַמְּצֻלֹת
 נֶאֱנַחֹת גַּם הֵן
 בְּצִלְצוֹל-יְגוֹנִים, בְּצִלְצוֹל שֵׁל חֵן / "אָמֵן! אָמֵן
 וְאָמֵן!"

ברלין 1925

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
 עורכת לשון: רחל הכהן-שיף

פְּנִיָהּם פְּנֵי אָדָם" (יח' א:י) לא היו באוהל מועד. על כן ציווה להשמיע קולו, כמי שיקרא "הוציאו כל איש מעליו" (בר' מה:א), ויבא לעבוד את המלך ביחוד. וכן בצאתו, לצאת ברשות, ושיועד הדבר כדי שיוכלו משרתי המלך לשוב לפניו.⁴

חזקוני⁵ מציע שני תפקידים נוספים לפעמונים:

א. כדי שידעו [כלל ישראל] זמן העבודה ובכך יכוונו לבם לאביהם שבשמים.

כלומר, צלצול הפעמונים נועד להכריז על זמני התפילות.

ב. כדי שיהא ניכר ונבדל להיות קדש קדשים משאר הכוהנים המשרתים שם.

דהיינו, הפעמונים משמשים כסימן היכר לכוהן הגדול, כדי שיחלקו לכוהן הגדול את הכבוד ההולם לו.

הרב יעקב צבי מקלנבורג,⁶ בעל "הכתב והקבלה", מפנה את קול הפעמונים לכוהן הגדול:

...ולדעתי מצות הפעמונים הוא דומה למצות ציצית, שם המצוה היא למזכרת על המצות ע"י חוש הראי' כדכתיב: "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וַיִּזְכְּרֶתֶם" (במ' טו:לט), וכאן המצוה היא להזכיר את המצות ע"י חוש השמיעה, כי לגודל מעלת הכהן הגדול ולהתחייבו במצוות רבות יתירות על שאר הכהנים ועל כל ישראל, לכן נתווסף לו מזכרת ע"י חוש השמיעה על המזכרת שע"י חוש הראי', כי ע"י שמיעתו קול הפעמונים שבמעיל יתעורר לתת דעתו ולבו לפני מי הוא מתלבש בבגדים אלו ומי הוא אשר ציווה לו להתלבש בהם, ולתכלית מה הוא לבדו מצוין בבגדים כאלה, בזה יתפיס כל מחשבותיו ורעיונותיו לעבודת המלך העליון ית', ולא בלבד בהיותו בקדש לעבודה, כי גם בצאתו מן הקדש אל ביתו ובקרב חוצות, יצלצלו הפעמונים בקול לאזניו להזכירה כי הוא בחיר האומה הישראלית, ומעלתו עליהם בחשיבות יתירה לאין שיעור, כי הוא עומד תמיד לפני ה', ואין לו להסיח דעת מן הקדושה אף רגע.

כלומר, צלצול הפעמונים בשולי מעיל התכלת, נועד להזכיר לכוהן הגדול עצמו את תפקידו ואת מעמדו המחייבים אותו להתנהגות ההולמת את שליח הציבור הנעלה מכולם בעבודת ה'.

בעקבות פירוש זה, אבקש להציע פירוש נוסף, בעל פן ספרותי. ייתכן שניתן לעיין במצוות צלצול הפעמונים באמצעות האנשה. דהיינו, פעימות הענבל בפעמון מזדהות עם התפעמות לבו של הכוהן הגדול, בבואו לבדו אל הקודש לעבודת הבורא.

בשיר הבא ניתן למצוא דוגמה להאנשת צלצול הפעמונים עם הסביבה האנושית המאזינה לו:

הפעמונים / שאול טשרניחובסקי⁷

7 רופא, משורר עברי ומתרגם. השיר לקוח מכל שירי שאול טשרניחובסקי, ירושלים ות"א תשט"ז, עמ' 420.

8 כנופיות של קוזקים שפרעו ביהודי אוקראינה.

4 בדרך דומה פירש גם רבינו בחיי.

5 רבי חזקיה בן מנחם 1250-1310, צרפת.

6 גרמניה 1785-1865.